

EGON VAN DER ELST, 1826-1897

De eerste Delftse mijnningieur in Limburg.

Een sociaal en mijnbouwkundig pionier uit de 19e eeuw.

I

AFKOMST EN OPLEIDING

De opleiding van wetenschappelijke en practisch opgeleide mijnne-
nieurs begint in Nederland, wanneer bij Koninklijk Besluit van 8 ja-
nuari 1842 „een Koninklijke Akademie, ter opleiding van burgerlijke
Ingenieurs, zoo voor 's lands dienst als voor de nijverheid en van Kwee-
kelingen voor den handel, zoodra mogelijk zal worden opgericht te
Delft.” De Maastrichtenaar A. Lipkens wordt tot eerste Directeur van
deze academie benoemd om zich „onverwijld bezig te houden met een
plan voor de inrichting van gezegde academie”. Om tot de academie
te worden toegelaten moest men de leeftijd van zestien jaren be-
reikt hebben en met goed gevolg ten overstaan van een commissie,
een toelatingsexamen hebben afgelegd. De leerlingen werden in vier
afdelingen geplaatst. De eigenlijke ingenieurs vielen onder afdeling
A, dat waren degenen die opgeleid werden voor 's lands dienst „zoo
binnen het rijk als in de koloniën, zooals voor de Waterstaat en de
Mijnwerken en aan welken men, na volbrachte studie het stellig
vooruitzicht gaf van geplaatst te worden”.

Met deze regeling werd naast de ingenieursopleiding voor Weg- en
Waterbouwkunde een tweede vakrichting geïntroduceerd, de oplei-
ding voor ingenieur bij „de Mijnwerken”. Dat deze opleiding aan de
nieuwe academie werd ingevoerd is waarschijnlijk voor een belang-
rijk deel te danken aan de eerste directeur A. Lipkens. Lipkens zelf
had zijn opleiding ontvangen te Parijs, als buitengewoon leerling
aan de „Ecole polytechnique”, nadat hij door een misverstand het
voor de toelating gevorderde vergelijkend examen gemist had. Ge-
durende zijn opleiding te Parijs en zijn later dienstverband in Frankrijk
had hij kennis gemaakt met de Franse technische opleiding aan de in
1783 gestichte Ecole de Mines en de uit 1794 daterende Ecole poly-

technique. De opleiding van goed geschoolde mijningenieurs, vooral voor de ontwikkeling van Indië, was naar zijn oordeel van groot belang. Voor mijnbouwkundige activiteiten in Indië was men tot dan toe aangewezen op buitenlandse krachten. Gedurende zijn vierjarig direktieurschap heeft hij dan ook persoonlijk de studie voor mijnningénieur vrij sterk gestimuleerd.

Ten behoeve van de opleiding „van ingenieurs voor de mijnwerken” werd een leerstoel in het leven geroepen voor delfstofkunde, aardkunde en metallurgie. Het onderwijs in deze vakken werd opgedragen aan Dr Salomo Bleekrode, in 1835 gepromoveerd aan de universiteit te Groningen in de genees- en verloskunde en de wis- en natuurkunde. Voor de scheikundige opleiding werd hij ter zijde gestaan door de leraar C. F. Donnadieux. De eerste „Kweekeling”, die door Lipkens voor de opleiding van mijnningénieur kon worden aangeworven was C. de Groot van Emden, de grondlegger van het mijnwezen in Nederlands Oost Indië. Hij verwierf het diploma mijnningénieur in 1848. Een jaar later kozen nog drie „Kweekelingen” de mijnbouwkundige richting, F. D. S. van Deventer, E. van der Elst en J. R. Groshand. Allen waren bestemd voor de dienst van het mijnwezen in Indië en werden opgeleid in overleg met het Ministerie van Koloniën.

De opleiding was overwegend theoretisch, waarbij mineralogie en toegepaste scheikunde een belangrijke plaats innamen.

Om praktische mijnbouwkundige ervaring op te doen werd het groepje van vier onder leiding van de oudste C. de Groot van Emden naar Engeland gezonden. Dit was het begin van de mijnbouwkundige loopbaan van Egon van der Elst.

Egon van der Elst werd op 1 mei 1826 geboren te Werkendam als zoon van Jan Willem van der Elst, geboren te 's Hertogenbosch en Maria Catharina Buschkens, geboren te Detern (Hannover). Uit dit huwelijk ontsproten 10 kinderen, waarvan Egon het vierde kind en tevens de vierde zoon was. Zijn vader bekleedde te Werkendam het ambt van notaris. De jeugd bracht Egon van der Elst in deze plaats door. Van wie hij zijn verdere opleiding ontving is niet bekend. Wat hem gestimuleerd heeft de technische richting te kiezen blijkt evenmin. In ieder geval behoort hij tot de eerste groep van kandidaten, die tussen 15 november en 15 december 1842 toelatingsexamen doen aan de nieuw gevormde Koninklijke Akademie.

Op 20 december werd hij als leerling ingeschreven voor het studiejaar 1842-1843 nadat hij met goed gevolg het toelatingsexamen had afge-

Egon van der Elst (1826-1897)
(*Archief Familie W. Hupkens
van der Elst*)

legd en een kwitantie had overgelegd, dat hij f 200,- gestort had bij de administrateur van de akademie, een collegegeld, waar niemand van vrijgesteld werd. Het was het eerste studiejaar van de nieuwe akademie en begon daarom niet op het normale tijdstip, bij Koninklijk Besluit vastgesteld. Het normale akademisch jaar was vastgesteld op 10 maanden, lopende van september tot en met juni.

Na het eerste studiejaar werd beoordeeld of men in aanmerking kon komen voor een Rijksbetrekking bij de Waterstaat of het Mijnwezen in het buitenland of in de Koloniën. Een dergelijke aanwijzing garandeerde na afstuderen een vaste betrekking in Rijksdienst. Van der Elst volgt de eerste twee jaren de algemene studie, maar uit zijn inschrijving van 24 augustus 1844 blijkt, dat hij dan geopteerd heeft voor de Mijnwerken in Indië. Ook in zijn vierde studiejaar blijft hij bij deze keuze. In 1846 beëindigt hij zijn studie te Delft.

Daar bij de opleiding te Delft geen praktijk en ervaring in de mijn-

bouwkunde was opgedaan, werd zoals boven reeds vermeld iedere mijningenieur uitgezonden naar een buitenlands mijnbekken. Een praktijk, die nog tot in het begin van de 20e eeuw te Delft is blijven bestaan. Deze eerste groep van aanstaande mijningenieurs werd onder leiding van C. de Groot van Emden naar Engeland gezonden om mijnbouwkundige praktijk op te doen. Na een stage van twee jaar werd dan het diploma mijningenieur uitgereikt.¹ Het gebied, dat bezocht werd, was speciaal het tindistrikt van Cornwall en de steenkoolmijnen van Wales. Het tinvoorkomen van Cornwall krijgt grote aandacht waarschijnlijk met het oog op Indië (Banka), gezien het feit, dat vooral alluviale voorkomens bezocht werden. Van der Elst geeft een overzicht van alle tinveilingen van de Nederlandse Handels Mij van 1837-1848 met prijzen en hoeveelheden. Bij de steenkoolmijnen heeft vooral de ventilatie en het vervoer zijn speciale aandacht. Een ontwerp van een ventilator ter vervanging van de tot dan toe gebruikelijke vuurhaarden in of bij de uittrekkende schacht wordt uitvoerig beschreven. Hij beschrijft verder een hoogoveninstallatie en een poging de schadelijke rookgassen van een kopersmelterij op te vangen. Bij de spoorwegaanleg zijn het vooral de brug- en viaductenbouw, die zijn aandacht krijgen. Met deze verslagen werd zijn mijnbouwkundige opleiding voltooid en verwierf hij het diploma van mijningenieur.

Terwijl de andere mijningenieurs allen hun werkkring vonden in Indië verkoos Van der Elst om in Nederland te blijven. Zoals uit een verderop te citeren brief blijkt, was dit vooral onder druk van zijn vader. Voorlopig bleef hij te Delft en werd als opvolger van De Groot van Emden belast met de leiding van de in Engeland geplaatste stagiaires. Zo vermeldt de Delftse Courant van 3 april 1850, dat E. van der Elst, ingenieur der mijnen, op 30 maart van Rotterdam naar Engeland is vertrokken met de Kwekelingen der Delftse Akademie om aldaar door genoemde ingenieur in het vak der mijnen te worden opgeleid. De kansen om in Nederland als mijningenieur geplaatst te worden waren in die tijd praktisch nihil.

Vrij onverwacht echter deed zich een mogelijkheid voor, toen de directeur van de Domaniale mijn Francois Büttgenbach op 1 december 1851 na een korte ongesteldheid kwam te overlijden. Büttgenbach, opgeleid als landmeter in de Franse tijd en als zodanig werkzaam ge-

¹ Een tweetal dictaatcahiers met verslagen van het verblijf van E. van der Elst in Engeland zijn door de familie bewaard en werden mij door bemiddeling van Ir. W. A. A. Hupkens van der Elst welwillend ter inzage verstrekt. Zij geven een beeld van zijn veelzijdige belangstelling, zijn grote tekensvaardigheid en opmerkingsgave.

Kerkrada (L) Domaniale Steenkolenmijnen

Afbeelding als prentbriefkaart van het fabriekscomplex van de Domaniale mijn omstreeks 1915.

weest als landmeester 1e klas bij het Departement de la Roer, was in 1825 aangesteld als „conducteur” bij de Domaniale mijn.² Hij had voordien enige praktijk opgedaan bij mijnontginningen in Pruisen. Tijdens de Belgische tijd bleef hij als conducteur op de Domaniale mijn werkzaam.

In 1846, als de Domaniale mijn verpacht wordt aan de Aken-Maastrichtse Spoorweg Maatschappij, is hij opgeklommen tot conducteur-directeur der Domaniale mijn, onder supervisie van de hoofddirectie van de spoorwegmaatschappij. In hetzelfde jaar onderneemt Büttgenbach een poging om gelijktijdig tot ingenieur der mijnen benoemd te worden, welke functie inhield het dagelijks beheer en toezicht op alle mijnen en groeven in het hertogdom Limburg. Deze poging stuit op verzet bij de Minister van de zijde van het Kerkraads Tweede Kamerlid Corneli. Het is niet bekend, welke bezwaren deze laatste inbracht. Waarschijnlijk is, dat hij Büttgenbach van te kort bij kende en voor de functie niet bekwaam achtte. Hij was niet mijnbouwkundig opgeleid en zijn beheer was niet bijzonder daadkrachtig. Toch heeft Büttgenbach

² Conducteur is de Belgische naam voor een hoofdopzichter ondergronds en komt overeen met de bij de Staatsmijnen gebruikelijke benaming, chef ondergronds bedrijf.

de functie van ingenieur der mijnen, die niet zo heel veel voorstelde, nog waargenomen tot 12 maart 1851 naast zijn directeurschap der Domaniale mijn. Op deze datum werd de kapitein der artillerie Philip Jean Joseph Bogaert te Maastricht benoemd tot ingenieur der mijnen. Hij was derhalve de eerste ingenieur der mijnen in Nederlandse staatsdienst na de afscheiding van België.

II

BENOEMING BIJ DE DOMANIALE MIJN

Bij het overlijden van F. D. J. Büttgenbach ontstond derhalve alleen een vacature als „conducteur directeur” van de Domaniale mijn. Het benoemingsrecht lag in handen van de hoofddirectie van de Aken-Maastrichtse Spoorweg Maatschappij. Ofschoon het een Nederlands-Duitse maatschappij was, was toch de Duitse invloed overheersend. Van het totale aandelenkapitaal waren te dien tijde slechts 1420 aandelen in Nederlandse tegen 12.330 in Duitse handen.

De kans op benoeming van een Duitse directeur als opvolger van Büttgenbach was derhalve zeer groot, temeer omdat in Nederland geen kandidaten met mijnbouwkundige ervaring beschikbaar waren. De enige Nederlandse sollicitant was Egon van der Elst, mijningenieur van Delft met als uitsluitende praktijkervaring zijn stages in de Engelse steenkolenmijnbouw. Voor Nederland en in het bijzonder ook voor de Akademie te Delft was het van belang om Van der Elst benoemd te krijgen op deze post.

Op 18 december 1851 schrijft de opvolger van A. Lipkens als directeur der akademie, Dr G. Simons, een uitvoerige brief aan P. J. J. Bogaert, die naast ingenieur der mijnen ook commissaris des Konings is voor de Domaniale mijn³ om E. van der Elst aan te bevelen in deze vacature. Dit schrijven was een antwoord op een vraag van Bogaert aan Dr Simons d.d. 14 december 1851. Hierbij had deze gevraagd om een „kwekeling” van Delft ter voorziening in de vacature op de Domaniale mijn. De brief van Simons gaf een duidelijk beeld van de situatie en positie van Van der Elst zoals uit onderstaande tekst blijkt:

³ De commissaris des Konings was de gedelegeerde van de Regering, aangewezen door de Minister van Financiën, om toezicht te houden op de naleving van het pachtcontract van de Domaniale mijn.

„Alvorens ik overga tot de eigenlijke beantwoorden van Uwer geerden brief van den 14 dezen, No 145, voel ik mij gedrongen UEd. Gestr. mijne dank te betuigen voor de welwillende opmerkzaamheid, aan een kweekeling der Kon. Akademie geschonken. Ik hecht aan dat blijk van goedkeuren des te hoogere waarde, omdat Uwe tegenwoordigheid bij het examen UEGst. in staat heeft gesteld over de kennis van den kweekeling te oordelen, die de eer heeft gehad van bij U in aanmerking te komen. Niet minder gevoelig ben ik voor de voortdurende bewijzen van welwillendheid, door het Bestuur der Aken-Maastrichtsche Spoorweg Maatschappij, aan de kweekelingen der Akademie gegeven. Ik verzoek UEGst. beleefdelyk daarvoor, aan dat Bestuur, de betuiging mijner erkentelykheid te willen overbrengen.

De Heer *Van der Elst* (de Vader) is bij mij geweest, en heeft mij gezegd, dat hij zich, bij afwezigheid van zijn zoon, zou wenden tot het Bestuur der Aken-Maastr. Spoorweg Maatschappij, ter verkrijging voor dien zoon, van de betrekking van conducteur-directeur der domaniale Steenkolenmijnen te Kerkrade. Er was dus, bij den vader, geen twijfel, of zijn zoon zou die betrekking aangenaam zijn. Ik deel in die mening geheel en zou misschien reeds de vrijheid hebben genomen den kweekeling der Akademie aan te bevelen, wanneer geene bijzondere redenen mij hadden teruggehouden. Ik voel mij verplicht die redenen op te geven, omdat zij dienen kunnen voor de stelling van den Heer v.d. Elst den ingenieur, te doen kennen.

Na de Akademische studien volbragt te hebben, en dus verkregen de theoretische kennis, den mijn-ingenieur noodig, werd Van der Elst met drie andere kweekelingen naar Engeland gezonden, voor de oefening in den practischen mijnbouw, en wat daarmee in verband staat, onder de leiding van den Ingenieur de Groot, den ontdekker van tin op Billiton. Welke de vruchten geweest zijn der Akademische studien en der practische oefeningen, behoef ik UEGstr. niet te verklaren. Het examen, ook door U afgenomen, heeft die vruchten doen kennen. Het was mij hoogst aangenaam, dat de geheele commissie van examen bijzonder voldaan was over den uitslag, en dus de eerste uitzending van mijningenieurs naar Indie, goede gevolgen beloofde voor het vaderland. De Heer v.d. Elst, ik behoef het U niet te herinneren, was de eerste onder de kweekelingen. Er kwam evenwel een beletsel op tegen zijne afzending. De vader, die lang reeds tegen het vertrek zijns zoons naar Indie had opgezien, bewoog dezen om zijne vooruitzichten aan de ouderliefde op te offeren, en voor de betrek-

king te bedanken, die hem wachtte. Veel leed deed mij dit, hoewel ik het ouderlijk gevoel moest eerbiedigen. Ik hoopte evenwel dat de tijd den weezin des vaders zou overwinnen, en de zoon aan zijn bijzonder verlangen zou kunnen voldoen. Er moesten opnieuw kweekelingen naar Engeland gezonden worden, voor practische oefening. Van der Elst zou een uitmuntende leidsman voor hen zijn; hij zou daarbij geheel blijven in zijn vak, en de kans werd niet geheel afgesneden voor zijn later vertrek naar Indie. Het voorstel daartoe werd door den Min. van Kolonien aangenomen, en Van der Elst belastte zich bereidwillig met de moeilijke taak, waarvan hij zich, tot heden, bijzonder goed gekweten heeft. Het eene doel zijner zending naar Engeland is, tot dus verre, gelukkig bereikt; het andere is evenwel mislukt, daar hij vast besloten heeft niet naar Indie te gaan. In deze omstandigheden moet ik vorsch en dat hij, in het vaderland, eene betrekking vinde in overeenstemming met zijne kunde en zijne neiging. Gaarne zal ik dus, naar ik kan, het mijne doen, om hem zulk een werkkring te bezorgen: maar ik meende nu, bij de eerste gelegenheid, niet het initiatief te mogen nemen, wat zou schijnen in tegenpraak met mijne vroegere verlangens.

Het zal UEGstr. hoop ik, uit deze opgave duidelijk wezen, waarom ik niet, zonder er om gevraagd te zijn, Van der Elst heb aanbevolen, en hem toch gaarne aanbeveel. Hij verdient die aanbeveling om zijne kunde, theoretische en practische beide. Hij is, nagenoeg vier jaren, in Engeland geweest bij de mijnen en heeft zelfs deel genomen aan de werkzaamheden onder den grond. Ik behoef het UEGstr. niet te verzekeren dat de oefeningen, vroeger door hem meegedaan, en later door hem geleid, zich niet tot toezien bepaald hebben: het is geweest hard en aanhoudend *werken*, in alle betekenissen van het woord. Ik houd mij dus overtuigd, dat Van der Elst geheel geschikt zal wezen, voor de genoemde betrekking, wat zijne kunde aangaat. Wat hem, bij den aanvang misschien, voor de *directie* ontbreken mogt zou hij, ben er zeker van, spoedig aanvullen. Om zijn karakter en wijze van zijn houd ik hem niet minder aanbevelingswaardig dan om zijne . . . . . Sedert jaren heb ik hem gekend, als kweekeling eerst, naderhand in andere betrekking, die veel beleid vordert, en geheel van vertrouwen en ik weet niet anders dan gunstig van hem te getuigen.

Ik hoop hiermede voldaan te hebben aan het vereerd verlangen van UEGstr. Mogt het noodig geoordeeld worden, dan ben ik bereid meerdere bijzonderheden mee te deelen.

Ik veroorloof mij de belangen van de delftsche Akademie Uwer bescherming aan te bevelen, en die van het Bestuur der Aken Maas-trichtsche Spoorweg Maatschappij.”

De vader van Van der Elst had zich ondertussen ook gewend tot de Minister van Financien. In een schrijven aan Bogaert als commissaris des Konings beveelt deze langs indirecte weg Van der Elst aan, stellende: „Heeft goed gevonden en verstaan bij extract deze te kennen te geven dat de inlichtingen welke den Minister ook van elders omtrent voornoemde *van der Elst* heeft ontvangen, zijne plaatsing aan de steenkolenmijnen te Kerkrade wenselijk doet voorkomen; echter dat de minister zwaarigheid moet maken den heer van der Elst daartoe regtstreeks aan de Directie der Aken-Maastrichtsche Spoorweg Maatschappij aan te bevelen, hoe gaarne hij hem ook met de Directie der Mijnen zag belast.”

Ondertussen was de benoemingsprocedure reeds in gang gezet. De functie van Directeur werd voorlopig waargenomen door de ontvanger der mijn Naus teneinde voldoende tijd te hebben een verantwoorde keuze te doen.

In de vergadering van de Nederlandse directie van de Spoorweg Maatschappij op 26 december 1851 wordt de door Bogaert overgelegde brief van Dr Simons, met een brief van de vader van Van der Elst en een aanbeveling van de waterstaatsingenieur L. Bijsterborgh behandeld. Besloten wordt om Van der Elst op te roepen om kennis te komen maken met de directie „ingeval deze kennismaking tot geen resultaat mogt leiden alsdan zijne uitgaven voor reiskosten zullen vergoed worden”.

In de vergadering der directie van 20 januari 1852 krijgt deze kennis-making zijn beslag. Alvorens echter tot benoeming te besluiten, wordt Van der Elst opgedragen een verslag op te maken: „aangaande de toestand der Domaniale Steenkoolmijnen, zullende de heer ontvanger hem alle daartoe noodige inlichtingen en stukken uit het archief verstrekken.”

Van der Elst tigt onmiddellijk aan het werk en dient op 24 januari reeds zijn verslag in bij de Nederlandse Directie van de Spoorweg Maatschappij. Voor goed begrip zij vermeld, dat er een Nederlandse directie was gevestigd te Maastricht en een Duitse gevestigd te Aken. Bij het nemen van belangrijke beslissingen vergaderden beide directies tezamen.

Het rapport is 8 pagina's lang. Het meest sprekende uit dit rapport zijn de volgende constateringën:

„Vooraf echter dien ik de Directie bepaald te kennen te geven, dat ik mijn Rapport als niet volledig beschouw, en slechts enkele punten in overweging heb kunnen nemen, uit hoofde door tijdsgebrek teveel bepaald was.

De kwesties die zich zouden kunnen voordoen omtrent de vroeger plaats gehad hebbende wijze van ontginnen, zal ik tusschen beide laten, doch vermeen te kunnen zeggen, dat het tegen alle regels indruisschende dient te worden beschouwd, de bovenste lagen te ontginnen alvorens de onderliggende uitgewerkt te hebben; men heeft steeds het voor de hand gelegen gedeelte ontgonnen, zonder genoegzame voorbereidende werken te maken.

De galerijen zijn over het algemeen goed aangebragt en voldoende ondersteund, doch ik betwijfel het of men niet met het hout ter verzekering van deze eenigszins te vrij in het werk is gegaan, zeg betwijfel het, daar alsnog geen direct besluit mag trekken, alvorens door ondervinding over het dak & bodem der lagen voldoende kan oordelen.

Het opvoeren van de met kool beladen cufaden⁴ langs de hellende vlakken, dient als tijd- & geldrovend te worden beschouwd, alvorens een zeker gedeelte van eene laag te ontginnen diende men de verbinding met de hoofdschacht daar te stellen, die men gevoelig en allerraadzaamst uit twee punten kon aanvangen, zoo uit de laag als van de put uitgaande, hetgeen zonder het minste bezwaar kan plaats hebben, als de plannen der ontginning nauwkeurig zijn vervaardigd. Door de daarstelling dezer verbinding zou men veel van het lastige en kostbare opvoeren van het water door tonnen en handpompen voorkomen. Het verluchten der mijn is voldoende. In de steengang die van de hoofdschacht naar Merl. Oost⁵ toegaat, laat het steenen beschot ter luchtwisseling dat thans vervaardigd wordt wel iets te wenschen over, en had zulks aan de zijde van het naauwste afgeschoten deel der steengang, wel minder uitstekend kunnen wezen, trouwens is hiertoe nog ligt eene verandering aan te brengen en zal dit beschot niet van langen duur behoeven te wezen, bij aldien de ont-

⁴ Met cuffaden (afgeleid van cuffat) is bedoeld de langgerekte ton, waarmede de steenkool naar de oppervlakte vervoerd werd. Ondergronds werden de kolen er in gestort; bovengronds werd de ton gekiept om de steenkool te verdelen in grof en fijn.

⁵ Merl is de benaming die ook thans nog in gebruik is, van een bekende rijke kolenlaag.

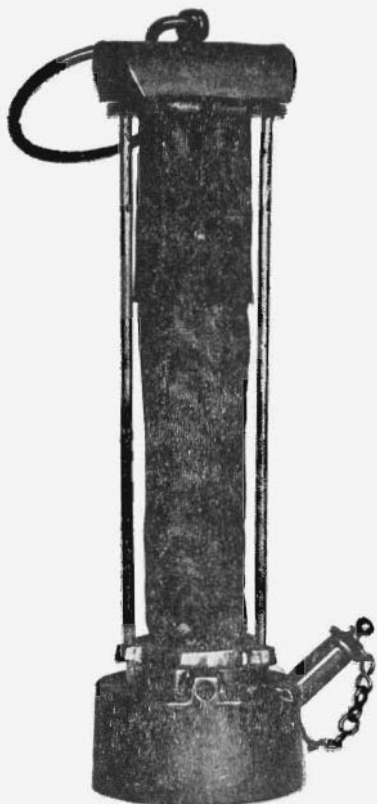
ginning op goede wijze wordt voortgezet, dat zooveel te meer raadzaam is, daar ik het afgeschotene deel voor de afgewerkte lucht wel wat te naauw beschouw, niet dat uit dien hoofde de gangen als van geen genoegzame afmeting oordeel, deze zijn over het algemeen ruim genoeg, doch tot vervoer van de cufaden wordt steeds eene groote ruimte vereischt. Het ware wenschelijk dat deze cufaden niet zoo lomp zwaar waren, 1e voor het vervoer, 2e voor de afmeting der gallerijen & 3e voor het opvoeren in de schacht; hierdoor zou eveneens het overladen der kool bij de dalende hellende vlakken, dat allernadeeligst is, vermeden worden.

Door het opbrengen van minder groote cufaden zou wel is waar niet dezelfde hoeveelheid steenkool bij elke reis worden opgebracht, doch voor het geheel zou zulks daarentegen eene vermeerdering ondergaan, dewijl de reis telkens spoediger zou kunnen plaats hebben, te meer nog bij aldien in plaats van ronde geleidraden uit gevlochten ijzerdraad, gebruikt werden opleiders uit spoorstaven bestaande, waarlangs een platform gleeed, waarop de met kool beladen wagens of cufaden werden geplaatst; zulks zou bovendien zeer wenschelijk wezen voor den langeren duur dezer cufaden, welke het volgens ingewonnen berigten slechts zeer korten tijd uithouden zonder eene aanzienlijke herstelling te ondergaan.

De afsluiting van dat deel der put waar de steenkool wordt opgevoerd zou op een minder kostbare, veel eenvoudiger en minder omslagtige wijze kunnen geschieden, waardoor dan tevens ook slechts één man in plaats van drie op de landingsplaats zou vereischt worden.

Het uithouwen der kool gaat niet met de vereischte zorg gepaard, eene meer volledige sortering, twijfel of er eenige bestaat, zou in het belang der verkoop zeer te wenschen wezen.

De voetweg voor de mijnwerkers is voldoende gebruikbaar, doch eene herstelling op sommige plaatsen zal veiligheidshalve noodwendig wezen; deze weg is zeer vermoeyend en komen de werklieden niet zoo frisch in hunne werkplaatsen als wenschelijk is; ware het extractiedeel der put & de cuffaden goed ingerigt, zoo konden de mijnwerkers hierin afdalen en opkomen met de cufaden; het gevaar dat zich sommige daarvan voorstellen is geenszins aannemelijk; een onlangs gedaan onderzoek in Engeland ten opzichte van het gevaar verbonden met de ladders en dat met het platform door het stoomtuig bewogen, heeft zeer ten voordele van deze laatste inrigting gesproken, zie Mining journal van het begin der maand December

Afbeelding van een Davy-lamp, het eerste prototype van een naar de uitvinder genoemde veiligheidslamp nog zonder glazen omhulsel.

(Particulier bezit Ir. C. E. P. M. Raedts)

1851. Door deze laatstgenoemde communicatie voor de mijnwerkers zou tevens een bezwarend en langdurig onderhoud der voetweg vermeden worden.

Het gebruik van Davij lampen is zeer prijsselijk op die plaatsen waar gevaar voor ontplofbaar gas bestaat, doch deze aan te wenden waar zulks niet is, is eveneens laakbaar wegens de vele kosten waartoe ze noodwendig aanleiding geven; eene tegenwerping te maken dat wellicht de mijnwerklieden zoozeer aan het gebruik der Davij lampen verslaafd zijn, zij zich niet zonder deze buiten gevaar bevinden vervalt direct, dewijl op vele plaatsen enkel het onderdeel der lampen zonder de gevlochten cilinder in gebruik heb gezien. Alle mogelijke voorzichtigheidsmaatregelen te nemen is prijsbaar, en zoo daarom al-

vorens de werklieden naar hunne werkplaatsen gingen, deze doen onderzoeken door den opzigthebbenden persoon, die dan al naar mate van bevinden de noodige maatregelen kon doen nemen.

De pompenschacht en de daar zich in bevindende toestellen, pompen, die zijn in eene, op verreweg na niet goeden toestand; in het onderste gedeelte der schacht valt niet alleen zooveel water van de bovenstaande pompen, dat het met een sterken regen te vergelijken is, doch wel met het omstorten van bakken water. In hoeverre de pompen groot genoeg zijn ter behoorlijke opvoering van het water, kan ik niet beoordelen, dewijl de hiertoe noodige inlichtingen geheel ontbreken, doch zeker is dat de pompen niet die hoeveelheid opbrengen waartoe ze in staat zijn."

Van der Elst weidt dan nog uitvoerig uit over de slechte toestand der mijnpompen en de onoordeelkundige inrichting van het gehele bemalingssysteem van de mijn.

Hij besluit zijn rapport als volgt:

„Nogmaals breng ik ter aandacht der Directie, dat dit rapport volstrekt niet volledig is, en ik slechts een vlugtig overzicht heb kunnen nemen. De indruk die ik door mijn bevinden der koolmijn bij de Directie te weeg breng, zal welligt voor mijne zijde beter te wenschen wezen, doch heb vermeend het als mijn plicht te beschouwen voorzigtigheidshalve de ware stand van zaken aan te geven, hierbij de wensch uitende om door de Directie spoedig in de gelegenheid gesteld te worden, om krachtig mede te werken aan eene betere stand van zaken."

Op 31 januari 1852 vergadert de Directie te Maastricht. Punt 2 van het verslag dezer vergadering luidt als volgt:

„De Directie gezien het verslag omtrent den toestand der Domaniale Steenkolenmijnen van 24 j.l. opgemaakt door de heer E. v.d. Elst civil ingenieur der mijnen, ingevolge aan hem in de vergadering van de 20 dezer gedane uitnodiging besluit:

1 Aan de gemeenschappelijke Directie voor te stellen van genoemden heer E. van der Elst tot conducteur-directeur te benoemen op een bezoldiging van f 1.200,— 's jaars benevens vrije woning en vergoeding van brand.

2 Afschrift van het verslag te zenden aan de Directie te Aken."

In de gemeenschappelijke vergadering van de directies Aken en Maastricht werd het contract van 30 april 1852, dat met Egon van der Elst als directeur der Domaniale Steenkolenmijnen was gesloten, goedgekeurd en werd hij met ingang van 1 mei 1852 als zodanig geïnstalleerd.

Op deze datum begint de eerste Delftse mijningenieur in Zuid-Limburg zijn taak. Hij was op de kop af 26 jaar oud. Dat men hem op deze jeugdige leeftijd deze taak toevertrouwd, was zeker een uitvloeisel van het rapport, dat hij op zo korte termijn had opgemaakt. Dit rapport had duidelijk grote indruk gemaakt op de hoofddirectie. Het legde een aantal toestanden bloot, die aan deze directie, die met grote financiële zorgen zat voor de spoorwegaanleg, ontsnapt waren.

Het rapport zelf kreeg een vervolg, doordat aan twee Belgische mijningenieurs opdracht gegeven werd eveneens een rapport uit te brengen over de technische, mijnbouwkundige en financiële situatie van de Domaniale steenkoolmijnen. Op 30 oktober 1852 brachten Jules Gernaert, Ingenieur en chef des mines, en J. Chaudron, Ingenieur des Mines, een uitvoerig rapport uit aan de hoofddirectie. Zij stellen een belangrijk aantal veranderingen voor in de wijze van de ontginning van de steenkoollagen, in de pompinstallaties, in het vervoer, het onderhoud etc. Over Van der Elst constateren zij: „Le Directeur Van der Elst dont nous nous plaçons à reconnaître les connaissances et l'aptitude d'apporter des changements”.

Zij stellen vast, dat bij hun laatste bezoek een aantal verbeteringen reeds in gang waren gezet. Zo waren 25 à 30 arbeiders op een totaal van 112 afgevlodid als gevolg van een betere organisatie. Dit rapport geeft ook een overzicht van de totale bezetting van de Domaniale steenkoolmijnen. Deze opsomming geeft een duidelijk beeld van de bescheiden omvang van de steenkoolontginning in 1852.

Werkzaam waren:

Bovengronds:

- 2 pompenmackers
- 1 ophaalmachinist
- 2 pompers
- 3 stokers
- 1 lampinist
- 1 hulplampenist
- 4 smeden
- 4 timmerlieden
- 3 zagers
- 2 metselaars
- 1 nachtwaker
- 9 ouvriers divers
- 3 dechargeurs au puits
- 36 arbeiders

Ondergronds:

- 3 maître mineurs
- 21 haveurs
- 19 tireurs de treuil
- 4 chargeurs à le taille
- 1 bosseyeur
- 4 serveurs de bosseyeur
- 7 reperateurs
- 2 serveurs de reperateurs
- 76 arbeiders

Op een totaal van 21 haveurs (houwers) waren 11 niet-produktieve krachten werkzaam. In de voorbereiding zat één „bosseyeur”, een soort steenhouwer met 4 hulpkrachten. De bosseyeur was gespecialiseerd in het nabreken van het vloergesteente in galerijen.

Ook geeft het rapport een inzicht van de salarisuitgaven, in tegenstelling tot de arbeidslonen, die wisselden naar arbeidsprestatie.

Administratiens supérieurs:

Le commissaire royal (Bogaert)	f 800,—
L'employé comptable de la Direction Ch. F. Michaeli	f 1.137,—
Frais de voyage de l'administration	f 378,—
	<hr/>
	f 2.315,—

Employés à la mine:

Le Directeur v.d. Elst	f 1.200,—
Le comptable Naus	f 725,—
Le receveur Dubois	f 450,—
Le garde magasin Schmitz	f 450,—
Le garde mesure Vandrad	f 360,—
	<hr/>
	f 3.185,—

Totaal f 5.500,— waarbij de hoogte van het salaris van de vaste vertegenwoordiger van de hoofddirectie Michaeli opvalt. Vermeld werden nog de 3 maîtres mineurs, de voormannen met toezicht belast. Twee hiervan ontvingen een loon van f 1,40 per dag, de derde van f 1,—. Zij worden speciaal gememoreerd om vast te stellen, dat zij oud zijn en niet meer mee kunnen. Geadviseerd wordt dan ook een ervaren maître mineur aan te trekken.

De adviezen van de Belgische mijningenieurs werden grondslag voor de reorganisatie van de Domaniale mijn. Uit de konstatering, dat alle medewerking werd ondervonden, mag men afleiden dat Van der Elst het geheel met de inhoud van dit rapport eens was. Op grond van deze richtlijnen wordt dan ook verder gewerkt. In de maandelijkse directierapporten komt dit regelmatig tot uiting.

Het eerste rapport van Van der Elst dateert van 1 juni 1825. Zijn eerste rapporten wijzen vooral op de achterstanden in onderhoud, ontsluiting, de gebrekkige bemaling e.d. Nadat het rapport van de twee Belgische deskundigen is uitgebracht op 30 oktober 1852 wordt Van der Elst veel duidelijker in zijn rapporten. Hij wijst dan op het zeer onvoldoende onderhoud van de mijn; onder meer is reeds sinds lange

tijd de waterafvoergalerij ingestort en niet begaanbaar. De ontginning is verspreid over te veel lagen en winningspunten. Om uit de moeilijkheden te komen stelt hij voor de gehele winning te concentreren in de laag „Merl”. Ook zijn de veiligheidslampen aan algeheel herstel toe en moeten reserveveiligheidslampen aangeschaft worden. Ondanks de ingevoerde bezuinigingen wordt met verlies gewerkt. Hij zelf schatte dit verlies op *f* 2.000,—. Uiteindelijk bedroeg het *f* 1.131,15.

In mei 1853 komt de ontsluiting van de laag „Merl” gereed, nadat een luchtverbinding tot stand gebracht is. De produktie wordt dan in deze laag, een bekend goed exploiteerbare laag, geconcentreerd. Door een sterke verlaging van de kostprijs en een bescheiden stijging van de verkoopprijs staat men weer op winst. Uit het overzicht, dat Van der Elst publiceert in het „Tijdschrift ter bevordering van de Nijverheid” van 1878, blijkt dat tot en met 1876 er voortdurend met winst gewerkt is.

De verkoop is tot 1873 geheel gericht op landafzet, d.w.z. dat de steenkool op de mijn werd afgehaald met paard en kar. Pas in 1873 werd aan de verplichting uit de concessie der Aken-Maastrichtse Spoorweg Maatschappij voldaan een zijtak aan te leggen naar Simpelveld, die nog diverse jaren paardentractie heeft gekend. Eerst in een later stadium werd op lokomotieftractie overgegaan. De concentratie van de steenkoolontginning maakte een gedeelte van de mijn tijdelijk overbodig met name de lagen Klein Mühlenbach en Steinknip. Beide lagen hadden een niet onaanzienlijke watertoevloed, waardoor de mijnpompen extra zwaar belast werden.

Om de watertoevloed te beperken werd besloten deze mijnvelden af te dammen. Dit werk werd in een uitvoerig, met schetsen toegelicht artikel door Van der Elst in 1861 gepubliceerd en afgedrukt in de Notulen van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs (1862-1863). Om voor de toekomst een keuze te doen, werd één dam uitgevoerd in hout en twee in metselwerk. Zijn conclusie luidt:

„Alhoewel met den dam in metselwerk het doel zeer goed werd bereikt, is toch een houten dam te verkiezen dewijl men bij deze de poriën, waar hier en daar het water nog zou kunnen doordringen, met wiggen kan sluiten, hetgeen bij den dam in metselwerk niet kan geschieden.” Voorzover is na te gaan, is dit het enige zuiver technische artikel, wat van de hand van Van der Elst afkomstig is. Zijn manuscript over grondboringen werd door de Raad van Bestuur van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs niet geplaatst.

III

ZORG VOOR HET PERSONEEL

In zijn rapporten uit de vijftiger jaren komt ook het arbeidersvraagstuk ter sprake naar aanleiding van de sociale spanningen, die zich in Kerkrade voordeden. Van der Elst wijst onder meer op een gebrek aan arbeidskrachten, doordat de arbeiders werk zoeken in de mijnen van Hoengen en Kohlscheid, waar de lonen hoger liggen en de sociale regelingen beter zijn. In april 1854 signaleert hij, dat door het houden van kerkelijke diensten door enige geestelijke heren de arbeiders hun werkzaamheden hebben gestaakt. Uit een randbemerking blijkt, dat de „Paters van Witten” missiepreken organiseerden in Kerkrade.

In januari 1854 meldt hij: „Sedert enige dagen waren de werklieden weerspannig. Door het wegzenden van de heethoofden is de orde nagenoeg hersteld”. De zoon van de tweede meesterknecht Habets was de belangrijkste raddraaier. Uit zijn maandrapporten blijkt ook al dra zijn sociale bewogenheid. Vanaf 1853 signaleert hij de slechte sociale toestanden onder de mijnwerkers van de Domaniale mijn. Hiermede begint hij in te leiden de noodzakelijkheid om te komen tot een „Fonds ter ondersteuning van de arbeiders in dienst bij de Domaniale Steenkoolmijnen”. Zo schrijft hij in zijn rapport aan de hoofddirectie van de Spoorweg Maatschappij op 1 februari 1853:

„De armoede onder de arbeiders is groot, zooveel doenbaar wordt hun lot verzacht, verschillende ziekten doen zich onder hen op, raadzaam en menschelijk wordt het, dat een ondersteuningsfonds in werking komt.”

Op 1 april 1853:

„Dat een ondersteuningsfonds weldra in werking kome is zeer wenselijk, het voorstel daartoe werd sedert enige tijd aan uw oordeel onderworpen.” Klaarblijkelijk laat de beslissing van de hoofddirectie van de Spoorwegmaatschappij op zich wachten. Om meer drang achter het initiatief te zetten, besluit hij zijn rapport van 1 juni 1853 met de beschrijving van een schrijnend geval:

„De meester smid Förster is sedert april aangegrepen door een verzwakking in de ingewanden, welke voor zijn behoud doet vrezzen, volgens de geneesheer Ackens zal hij echter nimmer meer geschikt worden voor den arbeid. Deze man heeft vrouw en kinderen. Zijn verdiensten waren in acht weken niets. Hij en zijn gezin staan aan de armoede

ten prooi. Uit particuliere rekening heb ik hem 15 cent per dag doen toekomen; wat baat dit in deze duren tijd. Förster is sedert 1832 dus meer dan 22 jaar in dienst dezer mijnen. Ik maak van dit geval bijzonder melding om de noodzakelijkheid van een fonds ter ondersteuning te doen uitkomen."

In hoeverre deze noodkreet de doorslag gegeven heeft blijkt niet. Wel valt het besluit dat met ingang van 1 januari 1856 „het Fonds ter ondersteuning van de arbeiders in dienst bij de Domaniale Seenkoolmijnen" wordt opgericht. Op zichzelf was dit niets nieuws. In verschillende Duitse mijnbouwgebieden bestonden reeds langer ondersteuningsfondsen, soms op vrijwillige basis, soms zelfs voorgeschreven in bepalingen van de „Berg Ordnungen".⁶ Deze verplichting had in de regel slechts betrekking op de ertsmijnbouw. Waar steenkool veelal niet onder de regale rechten viel, was dit althans wettelijk nog nergens verplicht. In Verviers en Maastricht waren sinds de eerste helft van de 18e eeuw ook al dergelijke fondsen bekend, die omstreeks 1850 ten dele nog functioneerden. Op de mijnen Ver. Centrum en Birkengang van Eschweiler bestond reeds een regeling sinds 12 Pluviose XII (3 maart 1804). Zowel de bezetting als de mijnonderneming stortten bijdragen in de kas, ter ondersteuning van zieken, weduwen en wezen en gepensioneerden. In 1854 werd deze materie in Pruisen in het „Knappschaft Gesetz" voor het gehele koninkrijk uniform geregeld. Men beschikte dus wel over de nodige voorbeelden, ook uit de naaste omgeving. Op vrijwillige basis was op de Domaniale mijn in mei 1852 reeds de eerste grondslag gelegd voor een eigen fonds, maar de animo was niet erg groot. Toen Van der Elst de leiding had overgenomen begon hij zijn eerste sociale experiment. „Ik besloot op eene kleine schaal eene proef te nemen om eene spaarkas daar te stellen, ten einde zoo die bijval mocht vinden, haar uit te breiden. Aanvankelijk hadden de mijnwerkers weinig lust tot deelneming, dan zoodra zij het nuttige doel eenigszins inzagen, verminderde het vooroordeel, en spoedig was de deelneming algemeen. De proef gelukt zijnde, rigtte ik 1 Januarij 1856 op het „Fonds ter ondersteuning van de arbeiders, in dienst bij de Domaniale steenkolenmijnen." Dit schreef Van der Elst in De Economist van 1860, toen hij op het Ondersteuningsfonds nader inging.

⁶ Een „Berg Ordnung" bevatte de rechtsregels volgens welke het beheer en de ontginning gevoerd werd in de Duitse landen. In de gebieden links van de Rijn werden zij opgeheven door de mijnwet van Napoleon van 1810. Rechts van de Rijn bleven zij bestaan tot 1865, toen een „Berggesetz" eenheid bracht in alle Duitse landen.

Vanaf mei 1852 werd bij iedere betaaldag door elke arbeider twee cent in het fonds gestort. Bij drie betaaldagen per maand kwam dit neer op 72 cent per jaar. Een fonds van deze bescheiden omvang kon uiteraard slechts enkele schrijnende gevallen opvangen.

Het gehele personeel werd in 1856 verplicht lid te worden van het nieuwe fonds. Het bestuur van het fonds werd gevormd door de directeur als voorzitter, twee leden aangewezen door de aandeelhouders en twee leden gekozen uit en door de gewone leden. De bijdragen van de leden en van de mijn waren gelijk. Van ieder personeelslid werd 3% per loondag ingehouden, door de onderneming werd een gelijk bedrag in de kas gestort.

Men moest 5 jaar in dienst zonder gebreken en niet ouder dan 50 jaar zijn om als gewoon lid te worden opgenomen. Voldeed men niet aan deze voorwaarden, dan werd men buitengewoon lid.

De gewone leden hadden aanspraak op:

1. Een pensioen voor zich, en bij overlijden voor hun nagelaten weduwe en kinderen.
2. Een tegemoetkoming bij ziekte.
3. Genees-, heel- en apothekerskosten voor zich en hun hele gezin.
4. Een tegemoetkoming in de begrafenis-kosten.
5. Vrij schoolonderricht voor de kinderen.

De buitengewone leden hadden geen recht op uitkering van een pensioen tenzij zij invalide waren geworden door en in hun dienstbetrekking op de mijn. Overigens genoten zij volledig dezelfde rechten als de gewone leden.

Pensioengerechtigd werd men na 10 dienstjaren, behalve wanneer invaliditeit in het geding was als gevolg van het werk op de mijn. Het weduwenpensioen hield op bij hertrouwen; de kinderen kregen wezengeld tot en met hun 13e jaar. Bij een dodelijk ongeval werden aan de achtergebleven weduwe 10 extra dienstjaren toegekend. De arbeiders waren in vier klassen (loongroepen) ingedeeld. Deze indeling en het aantal dienstjaren vormden de basis voor de pensioenberekening. Bij ziekte werd 50% uitgekeerd van het laatst verdiende loon. Bij ziekte was men aangewezen op de vaste fondsarts en de fonds-apotheker. Men had geen vrije artskeuze.

Om het ontwikkelingspeil van de mijnwerkers te verbeteren, was bepaald: „Voor alle in echt geboren kinderen van gewone en buitengewone, invalide of gestorven leden wordt het onderwijs in de Gemeentescholen kosteloos verstrekt. De ouders zijn echter verplicht hun kinderen van het 6e tot aan het 14e jaar trouw ter school te zenden; zo

niet dan worden zij uit het Fonds geroyeerd en verliezen alle aanspraak op ondersteuning." Bij het bezoeken van een bijzondere school werd een gelijke uitkering verstrekt. Het Fonds kende dus een soort leerplichtdwang. Vroeger gingen jongens van tien jaar al werken in de mijn, maar vanaf deze tijd werden geen kinderen meer onder de vijftien jaar op de mijn aangenomen.

Van der Elst geeft een overzicht van de situatie van het fonds op het eind 1876, het jaar waarin hij het direktieurschap van de mijn neerlegt als gevolg van zijn benoeming tot ingenieur der mijnen op 1 juli van dat jaar. Er werd toen aan 11 invaliden, 12 weduwen en 12 kinderen pensioen uitgekeerd. Het hoogste pensioen voor een invalide bedroeg *f* 165,— per jaar, het laagste *f* 47,—. Het weduwenpensioen lag tussen *f* 68,— en *f* 118,—. In vergelijking met het loon waren de pensioenen niet hoog. Een volwaardig arbeider verdiende in 1876 rond *f* 680,— per jaar waarop 3% fondsbijdrage werd ingehouden. Men dient echter er van uit te gaan, dat praktisch overal elders in de industrie in 't geheel niets geregeld was en men bij invaliditeit en overlijden geheel op de liefdadigheid was aangewezen. Eind 1876 als Van der Elst het direktieurschap overdraagt bedraagt het vermogen van het fonds *f* 75.788,—. In 1860 was het vermogen nog slechts *f* 9.779,05. Een ander initiatief van Van der Elst is de oprichting van een bouwfonds voor de huisvesting van mijnwerkers. In 1876 waren door dit fonds een 20-tal huisjes gebouwd. Ieder huisje had beneden 2 kamers, boven 3 kamers en stal voor geit en varken en een tuintje. Zij werden verhuurd voor *f* 3,76 per maand. De technische leiding is in de jaren 1852 tot 1876 bij Van der Elst duidelijk in goede handen geweest. Vanaf 1853 werd voortdurend met winst gewerkt met als uitschieter het jaar 1873. Over de bezetting schrijft hij in het Tijdschrift van de Mij van Nijverheid nog:

„Een werkstaking kwam hier niet voor, wat nogal van betekenis is bij het werken en woelen der socialisten en de herhaalde werkstakingen in de Belgische en Engelsche mijnen. Zeker doet ten deze het fonds veel goeds. Er is gelegenheid om te baden, doch de mijnwerkers maken er nagenoeg geen gebruik van. Over het algemeen zijn zij echter niet onzindelijk en vormen een goed slag van mensen, dat zeer wel te leiden is. Alhoewel de mijnwerkers geen vijanden zijn van jenever en niet tot de afschaffers behoren, zo wordt daarvan geen misbruik gemaakt.”

IV

VERDERE LEVENSLOOP

In weinige jaren tijd had Van der Elst een opmerkelijke activiteit op economisch en sociaal terrein aan de dag gelegd. Maar zijn interesse bleef hiertoe niet beperkt. Door de familie wordt nog een zakboekje van Van der Elst bewaard met vooral technische aantekeningen en notities op velerlei terrein. Een vrij uitgebreide notitie heeft betrekking op het berekenen van de prijs van looderts zoals deze door de Société Anonyme de Velaine à Selles (provincie Luik) werd berekend en door de Aktiengesellschaft für Bergbau, Blei und Zinkfabrikation te Stolberg. Uit niets blijkt wat hiertoe aanleiding gegeven heeft. Niet onmogelijk is echter, dat zoals later nog wel vaker het geval was, ergens spleten looderts waren aangetroffen. Dit boekje geeft nog andere informatie. Onder 29 juli 1853 staat met een zin genoteerd „met Z. K. H. de prins van Oranje in de domaniale mijn geweest.” Dit bezoek van de oudste zoon van koning Willem III is waarschijnlijk het eerste ondergrondse bezoek in een Limburgse mijn van een lid van het Koninklijk Huis.

Ook werkte Van der Elst met Bogaert als correspondent samen met W. C. H. Staring toen deze belast werd met de geologische kartering van Nederland. De neerslag van dit contact vindt men terug in „De Bodem van Nederland” met een beschrijving van de steenkolenmijnen van Kerkrade in 1860. Duidelijk is dat Van der Elst, ofschoon niet uit de streek afkomstig, met de Kerkraadse bevolking goed overweg kon en zich in deze streek thuis voelde. Dit blijkt ook uit het feit, dat hij te Kerkrade blijft wonen, nadat hij ontslag heeft genomen als directeur van de Domaniale mijn om te worden benoemd tot ingenieur der mijnen als opvolger van P. J. J. Bogaert. In mei 1852 als vrijgezel naar Kerkrade gekomen, trouwde hij op 22 mei 1855 te Maastricht met Maria Susanna Hupkens, geboren te Maastricht op 21 november 1826, dochter van Mr Johan Gerard Hupkens, griffier van de arrondissementsrechtbank te Maastricht en van Johanna Maria Smeets. De familie Hupkens was een oude Maastrichtse familie, waaruit in de 18e en 19e eeuw een vijftal notarissen zijn voortgekomen. Met Dionysius Emilius Hupkens stierf in 1881 deze familie uit. In hoeverre dit huwelijk geleid heeft tot een nieuwe arbeidsovereenkomst is niet duidelijk, in ieder geval wordt behalve de emolumenten van vrij wonen etc.

het salaris in 1855 gefixeerd op f 2.400,—. Het aanvangssalaris is derhalve in drie jaar tijds verdubbeld.

Uit dit huwelijk werden drie kinderen geboren. De oudste zoon Jan Willem Marinus vertrok naar Duitsland, waar hij genaturaliseerd werd en van wie de Duitse tak Van der Elst afstamt. De dochter Maria Gerardina Katharina van der Elst, in 1861 geboren, trouwde te Kerkrade op 4 februari 1888 met Jhr. M. H. W. A. O. von Pelser Berensberg.⁷ Dit huwelijk is slechts van korte duur geweest. Maria overleed op 23 maart 1889. Zij ligt begraven in de grafkelder op het kerkhof te Heerlen samen met haar ouders. De jongste zoon, 25 februari 1864 te Kerkrade geboren, werd voor jurist opgeleid. Bij Koninklijk Besluit van 17 juni 1888 kreeg hij vergunning de naam van de moeder bij de zijne te voegen, van hem stamt de Nederlandse tak Hupkens van der Elst. Hij promoveerde op 13 november 1888 te Leiden op een proefschrift over „De Nederlandsche Mijnwet”. In dit proefschrift wordt onder meer een volledige vertaling van de mijnwet 1810 gegeven.

De binding van de vader met de steenkolenmijnbouw in Zuid-Limburg komt in dit proefschrift, één der weinige in Nederland, die aan de mijnen en het mijnrecht gewijd zijn, tot uiting. De band met de familie van de jongste zoon, Mr Frans Adriaan Francois Cornelis Hupkens van der Elst, blijkt vrij sterk te zijn. Wanneer deze zich na zijn huwelijk te Meerssen met Jonkvr. Wilhelmina Emelie Constance Vrijthoff als advocaat te Maastricht vestigt, besluit E. van der Elst ook in die stad te gaan wonen en daarmee wordt ook de standplaats van de ingenieur der mijnen weer te Maastricht gevestigd. Zijn vrouw komt op 29 september 1891 in deze stad te overlijden. Na eerst in Maastricht te zijn begraven wordt zij later bijgezet in de familiegrafkelder op het kerkhof aan de Akerstraat te Heerlen.

Was de periode van het direkteurschap van de Domaniale mijn met succes bekroond, ook als hoofd van het staatstoezicht, als ingenieur der mijnen, heeft Van der Elst zijn stempel op de ontwikkeling van het mijnwezen in Zuid-Limburg gedrukt. Hij volgde hier de reeds eer-

⁷ Jhr. von Pelser Berensberg werd in 1886 als opvolger van J. Schümmer als compromis-candidaat benoemd tot directeur van de Domaniale mijn en de Spoorweg Maatschappij Aken-Maastricht. Hij vervulde deze functie tot 1906. In 1900 veranderde de situatie van de Aken-Maastrichtse spoorwegmaatschappij. De spoorlijn Hasselt-Maastricht-Aken werd toen overgenomen door België, Nederland en Pruisen. Vanaf die tijd is de Spoorweg Maatschappij alleen nog beheerder van de Domaniale mijn en van de verbindingstak naar Simpelveld.

der genoemde Ph. J. J. Bogaert op. Deze oud-kapitein der artillerie had goed werk verricht in Limburg, echter vooral op administratief terrein. De redaktie van een aantal concessie-akten getuigen van zijn administratieve bekwaamheid. Hij was echter een „Bergmann von der Feder und nicht vom Leder”.

Nu, dit laatste was E. van der Elst wel, zoals verder zal blijken. Door Bogaert werden de eerste Nederlandse concessie-aktes opgesteld, namelijk voor de concessie Willem in 1860 en de concessie Sophia in 1861. Toen als gevolg van de grote boorbedrijvigheid in Zuid-Limburg in de zeventiger jaren een groot aantal concessie-aanvragen werden gedaan, kon op de tekst van deze twee concessie-aktes worden voortgebouwd. Zo werd een nieuwe bepaling ingebouwd, die een waarborg moest scheppen, dat het concessieveld ook werkelijk ontsloten zou worden. Deze bepaling, een geldelijke garantie, zou in de tachtiger jaren verstreckende gevolgen hebben, toen een aantal concessies wegens niet nakoming van deze geldelijke verplichting vervallen werden verklaard. Bij Koninklijk Besluit van 24 juni 1876 wordt Egon van der Elst met ingang van 1 juli 1876 benoemd tot ingenieur der mijnen. Er bestond overigens al sinds 1866 een binding van Van der Elst met het Staatstoezicht. In dat jaar was namelijk de assistent van Bogaert, Meurs, overgeplaatst naar 's Hertogenbosch. De daardoor ontstane vakature werd niet vervuld. Op 7 juli 1866 werd Van der Elst aangewezen om de Ingenieur der mijnen in Limburg bij diens ontstentenis of afwezigheid te vervangen. Een enigszins vreemde situatie, omdat in de functie van ingenieur der mijnen Van der Elst toezicht moest houden op Van der Elst als directeur der Domaniale mijn ten aanzien van de naleving der veiligheidsvoorschriften. Wel valt op te merken, dat de ingenieur der mijnen te dien tijde tevens belast was met het Stoomwezen in Limburg, Noord-Brabant en Zeeland en deze werkkring wel wat meer omvatte dan het mijntoezicht. Een bezoldiging was aan deze functie niet verbonden. Wel mochten reis- en verblijfkosten in rekening gebracht worden. In een brief van 16 juni 1876 bericht hij over zijn aanstaande benoeming aan de hoofddirectie van de Aken-Maastrichtse Spoorweg Maatschappij:

„Alhoewel mijn benoeming in de plaats van Bogaert nog niet officieel bekend is, zo weet ik toch dat deze ter ondertekening bij de Koning ligt en dagelijks verwacht kan worden”. Deze brief heeft tevens tot doel om tot opvolger aan te bevelen Joseph Schümmer, directeur van de nabuurmijn Voccart, die nadien benoemd wordt. Zijn gedachten gaan

dus uit naar een niet-Nederlander en niet naar een Delftenaar.⁸

Na zijn ontslagaanvraag van 24 juli, waarin hij bericht tot „Commissaris des Konings voor de Domaniale Steenkoolmijnen” te zijn benoemd, dankt hij op 1 augustus de directie en sluit zijn brief met het gevoel „nog veel goeds te kunnen doen voor genoemde mijn, waaraan ik nog verknocht ben”.

V

INSPECTEUR DER MIJNEN

Bij het aanvaarden van zijn functie als ingenieur der mijnen was zijn eerste taak de door Bogaert reeds voorbereide concessie-aktes af te werken. Eind zeventiger jaren waren 13 nieuwe concessies verleend. Ondertussen was een zodanige crisis in de steenkoolindustrie ingetreden, dat in geen van deze concessies aanstalten gemaakt werd om ze te ontsluiten.

Een grote moeilijkheid bleef, dat behalve de concessies Willem en Sophia geen enkel mijnveld een spoorwegverbinding had. Diverse pogingen werden ondernomen om de zuid-oosthoek van Limburg aan te sluiten op de spoorlijn Maastricht-Roermond-Venlo en op de Duitse spoorlijnen bij Kohlscheid. Deze pogingen krijgen alle steun van Van der Elst. Een comité, dat zich in 1878 met een uitvoering in het Frans gestelde memorie tot de regering wendt om een spoorwegverbinding Sittard-Heerlen-Kohlscheid te verwezenlijken, krijgt de bijzondere persoonlijke steun van Van der Elst. Ook latere initiatieven worden door hem gestimuleerd. Het zal echter tot in 1890 duren, vooraleer aan Henri Sarolea een spoorwegconcessie verleend werd voor de aanleg van de spoorlijn Sittard-Heerlen-Herzogenrath. Toen konden de spoorwegplannen vaste vorm krijgen.

Het belangrijkste initiatief van Van der Elst als ingenieur der mijnen vloeit voort uit zijn sociale bewogenheid namelijk de zorg voor een

⁸ Inmiddels waren in Delft meer Nederlandse mijningenieurs afgestudeerd, die echter alle hun werkkring in Nederlands-Indië vonden. Daaronder is ook een bekende Limburger, de Roermondenaar Jacobus Hubertus Menten, die in 1860 in Delft was afgestudeerd en bekend werd als mijnbouw pionier van Borneo. Hij verwierf er olie- en steenkoolconcessies, waar ook de met hem verwante familie Erens van Schaesberg nauw bij betrokken was.

beter toezicht op de veiligheid van de mijnarbeid. In de Mijnwet 1810 was onder titel V „De l'exercise de surveillances sur les mines par l'Administration" het toezicht op de mijn en mijnontginning vastgelegd. Hierbij was bepaald:

Art. 47, De ingenieurs der Mijnen zullen onder bevel van de Minister van Binnenlandse Zaken en van de prefecten politietoezicht houden voor het behoud der gebouwen en de veiligheid van de bodem.

Art. 48, Ze zullen de manier waarop de ontginning geschiedt nagaan, hetzij om de eigenaren op onvolkomenheden of verbeteringen, hetzij om de administratie op fouten, misbruiken of gevaren, die er zijn, opmerkzaam te maken.

Art. 49, Indien de exploitatie beperkt of opgeschort is, zodat de publieke veiligheid of de behoefte van de verbruikers er onder lijden, zullen de prefecten, na verhoor van de eigenaren, hiervan de Minister van Binnenlandse Zaken in kennis stellen opdat hierin wordt voorzien, zoals behoort.

Art. 50, Wanneer de exploitatie de publieke veiligheid, het behoud der putten, de degelijkheid van de werken, de veiligheid van de mijnwerkers of van de gebouwen op den bovengrond in gevaar brengt, zal er door de prefect in worden voorzien, zoals gebeurt ten aanzien van openbare wegen en overeenkomstig de wetten.

Deze artikelen vormden de basis voor het veiligheidstoezicht op de mijnen in de Franse tijd. En zij waren dit nog ten tijde, dat Van der Elst als ingenieur der mijnen met het toezicht werd belast. Zij waren nog wel nader uitgewerkt bij Keizerlijk decreet van 3 januari 1813 getiteld: „Decret impérial contenant des dispositions de police relatives à l'exploitation des mines". Volgens Ir. Martens heeft dit decreet geen praktische toepassing gekregen behalve de artikelen 3 en 4, die maatregelen inhielden voor gevallen, waarin de veiligheid werd bedreigd. Wel bevat deze instructie een verbod van arbeid in de mijnen voor kinderen beneden 10 jaar. Door M. Salmade, Docteur en médecine, behorend tot de medische staf van de Minister van Binnenlandse Zaken, werd in 1813 nog toegevoegd een „Instruction sur le caractère des accidents auxquels les ouvriers mineurs sont exposés, et sur la nature des secours qui doivent leur être administrés lorsque ces accidents ont lieu". Deze instructies waren weinig concreet en waren naar het oordeel van Van der Elst te weinig afgestemd op de bescherming van het personeel en te veel op het behoud van de gebouwen en de inrichting van de mijn

(art. 47). Hij vraagt hierover dan ook nader uitleg aan de Minister van Binnenlandse Zaken, Heemskerk, ten einde een juiste gedragslijn vast te stellen. De achtergrond is duidelijk; hij wil de mens meer op de voorgrond stellen. Zijn ervaringen als directeur hebben hem geleerd dat duidelijker voorschriften nodig zijn.

De Minister antwoordt hem bij brief van 4 oktober 1876 en stelt: „Natuurlijk is hier een regel gesteld en staat de veiligheid der personen die de gebouwen bewonen op de voorgrond; deze mag nimmer in de weegschaal worden gesteld”.

Door deze brief voelt hij zich voldoende geruggesteund om een: „Reglement betreffende de ontginning van steenkolen mijnen” te ontwerpen. In zeer korte tijd diende Van der Elst een ontwerp-mijnreglement in bij de Minister van Binnenlandse Zaken. Op 27 april 1877 werd het als ontwerp Koninklijk Besluit aan de Koning toegezonden en na advies van de Raad van State werd het bij Koninklijk Besluit op 28 juni 1877 van kracht. Ofschoon nog vrij summier van omvang in vergelijking met het tegenwoordig vigerend mijnreglement bevatte het in tegenstelling tot de instructie van 3 januari 1813 een aantal concrete veiligheidsvoorschriften. Het reglement bevat 35 artikelen. De eerste 6 artikelen zijn van meer algemene aard en handelen o.m. over de inrichting en contrôle van de schachten en het schachtvervoer, over de beveiliging bij de kolenontginning in vlakke en steile lagen (meer dan 50°), en over een veiligheidspijler onder het dekterrein (30 m. dik), over de verplichting tot het inrichten van een ladderschacht. Ventilatie en verlichting krijgen in de twee volgende hoofdstukken nogal ruime aandacht. Een mijngasexplosie op de Domaniale mijn in 1852 met vier doden heeft hier duidelijk zijn stempel op gedrukt, evenals zijn ervaringen in Engeland. Zo worden veiligheidslampen bindend voorgeschreven op plaatsen, waar „Koolwaterstofgassen” aanwezig zijn. Wanneer de veiligheidslamp mijngas aantoonst moet de werkplaats ontrend worden. Het roken in de mijn wordt verboden. Voorschriften worden gegeven over inrichting en uitvoering van de mijnkaarten. Tenslotte zijn nog voorschriften opgenomen over de verzorging en behandeling van gewonden. Een behandelend geneesheer voor rekening van de concessionaris moet worden aangewezen en 2 tot 4 personen moeten „volkomen vertrouwd zijn met de eerste noodwendige behandeling van verwonden”. Ofschoon nogal onvolledig werd dit reglement eerst bij Koninklijk Besluit van 22 september 1906 vervangen en heeft dus 29 jaar dienst gedaan. De eerste tien jaar van de ambtsperiode als ingenieur der mijnen waren niet bijzonder inspannend, in deze zin

dat wel concessies verleend waren, maar als gevolg van een algemene crisis in de steenkoolmijnbouw vooral in Pruisen waren er geen mijnbouwkundige activiteiten. Wel valt hier te signaleren, dat het lid van de Nederlandse directie van de Spoorweg Maatschappij Aken-Maastricht, Mr Seydlitz⁹, zijn steun inroept om te voorkomen, dat de Domaniale mijn onder een Duitse directie komt. Wat is het geval? Om sterk te staan tegenover de concurrentie was in het Wormgebied een van de diverse mijnconcentraties doorgevoerd. Geleidelijk waren alle mijnen ondergebracht in één maatschappij „Die Vereinigungsgesellschaft für Steinkohlenbergbau im Wurmrevier”. Ook de „Pannesheider Bergwerks Verein”, die op Nederlands gebied de mijn „NeuPrick” exploiteerde, maakte hiervan deel uit. De enige mijn, die hierin niet was opgenomen, was de Domaniale mijn. De voorzitter van de verenigde directies van de Aken-Maastrichtse Spoorweg Maatschappij Sommer, tevens uiteindelijk beheerder van de Domaniale mijn, had in deze directie er voor gepleit ook de Domaniale mijn in de Vereinigungsgesellschaft onder te brengen, toen het direktiechap op de Domaniale mijn vakant kwam. Met de grote meerderheid van de Duitse aandeelhouders vormde dit een reëel gevaar. Alleen met verzet van de Nederlandse regering kon dit streven verhinderd worden. Seydlitz speelde hierin samen met Van der Elst zoals o.m. blijkt uit een uitvoerige brief van Seydlitz aan Van der Elst van 5 augustus 1886. Door het samenspel van Van der Elst en Seydlitz werd het plan Sommer, geïnspireerd door de algemeen directeur van de Vereinigungs Gesellschaft Hilt, getorpedeerd en bleef de Domaniale mijn zelfstandig. (zie voetnoot 7).

Pas aan het einde van de tachtiger jaren kwam aan de crisis in de steenkoolmijnbouw een einde. In verband hiermede werden in Heerlen belangrijke initiatieven genomen en zou deze plaats weldra de oude mijnstad Kerkrade gaan overvleugelen. Een zeer belangrijke rol daarbij speelde Henri Sarolea, die uit Indië komend zich in 1887 metterwoon in Heerlen had gevestigd. Hij en de gebroeders Fr. en C. Honigmann gaven in 1893 het startsein voor de ontwikkeling van de moderne Limburgse mijnindustrie door de aanleg van de schachten van de mijn Oranje Nassau I.

⁹ Mr. H. F. Seydlitz, bekend Maastrichts advocaat, was van de aanvang af lid van de Nederlandse directie van de Spoorweg Maatschappij, waarin hij op de bres stond voor de Nederlandse belangen tegenover de overwegend Pruisische invloed. Seydlitz was politiek werkzaam als lid van Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten van Limburg.

Sarolea stelde zich als eerste doel de ontsluiting door een spoorwegverbinding van Zuidoost-Limburg. Na diverse andere plannen viel tenslotte de keuze op een verbinding van Sittard over Heerlen naar Herzogenrath. Dit initiatief luidt een nieuwe periode in in Zuid-Limburg. Sarolea interesseert zich ook voor de mijnconcessies. In 1887 wordt de concessie Crescendo wegens het niet nakomen van de financiële verplichtingen vervallen verklaard. In 1889 vraagt Sarolea om voor dit mijnveld, zij het zonder succes, een concessie te krijgen. Als tussen 1891 en 1892 alle concessies uit de zeventiger jaren behalve Laura, Vereniging en Carl ook vervallen worden verklaard, dient Sarolea na enige exploratieboringen een nieuwe concessie-aanvraag in onder de naam Oranje Nassau.

Deze concessie werd in 1893 aan H. Sarolea verleend. De redactie van de nieuwe concessie kende echter stringente bepalingen ten aanzien van de financiële waarborgen. Hierdoor wilde men bereiken, dat nu ook daadwerkelijk tot ontsluiting zou worden overgegaan. Aan de voorbereiding van de tekst had Van der Elst een groot aandeel. Op deze concessieverlening had Minister Ir E. Lelie zijn stempel gedrukt.

Met H. Sarolea, Ir Cluysenaar en de gebroeders F. en C. Honigmann was de zaak echter in bekwame handen. Nog in 1893 werd met de aanleg van de schachten I en II van de mijn Oranje Nassau I te Heerlen een begin gemaakt. Nieuwe problemen van bewaking en toezicht werden hiermede op de schouders van de ingenieur der mijnen gelegd. Dit klemde te meer, waar F. Honigmann een nieuwe methode voor de schachtaanleg toepaste, de „schachtboormethode Honigmann” die hier voor het eerst werd toegepast.

Inmiddels was Van der Elst in 1894 naar Heerlen verhuisd, toen zijn zoon daar benoemd was tot griffier van het kantongerecht. Met het gezin van zijn zoon vestigde hij zich op de Schram te Heerlen. Zijn werk verrichtte hij niet langer meer aan huis, maar het staatstoezicht werd aan de Klompstraat gevestigd. De nieuwe mijnbouwactiviteiten eisten een uitbreiding der werkzaamheden van het Staastoezicht, welke echter voor Van der Elst te zwaar werden, vooral ook omdat de ingenieur der mijnen niet alleen belast was met het toezicht op de mijnen, maar ook met de controle op het stoomwezen en de mergelgroeven in Limburg. Deze groeven kenden in de 19e eeuw een grotere bedrijvigheid dan thans het geval is. Als bouw materiaal vonden de mergelblokken een ruime toepassing. Het staatstoezicht had opdracht deze groeven in kaart te brengen. Hieraan was zoveel werk verbonden, dat in de negentiger jaren dit werk nog maar zeer ten dele zijn beslag had gekre-

gen. Van der Elst, wiens leeftijd naar de zeventig liep, kon dit zelf niet meer aan.

Op 1 augustus 1892 werd de Delftse mijn ingenieur J. A. Hoore benoemd tot ingenieur 1ste klasse bij het toezicht op de kolenmijnen in Limburg. Ir J. A. Hoore had een twintigjarige succesvolle carrière als mijn ingenieur in Nederlands-Indië achter de rug en had om gezondheidsredenen ontslag gevraagd. De opzet was dat hij na een inwerkperiode Van der Elst als ingenieur der mijnen zou opvolgen. Terwijl hij in Limburg werkzaam was, volgde hij een cursus aan het met de universiteit van Luik verbonden instituut Montefiore in de elektrotechniek. Na het bezoek van een cursus overleed hij plotseling aan een hartaanval te Luik op 11 juni 1893. Daar Van der Elst dringend om hulp verlegen was, trok hij voor eigen rekening een jong Nederlands mijn ingenieur aan, die hij kort tevoren ontmoet had, Dipl. Ing. C. Blankevoort. Deze was opgeleid in Freiberg in Saksen en was op dat tijdstip als praktisant werkzaam in de steenkoolmijnen van Kohlscheid. De opzet van Van der Elst was, dat Blankevoort hem het opnamewerk van de mergelgroeven uit handen zou nemen. Dit vormde de opstap voor Blankevoort.

De toename van de mijnbouwkundige activiteiten maakte het noodzakelijk een permanente plaatsvervanger te benoemen bij het staats-toezicht ter vervanging van de overleden Ir Hoore. Bij Koninklijk Besluit van 31 maart 1894 werd een voorziening getroffen. Ir E. van der Elst werd tot ingenieur der mijnen aangewezen tegen een salaris van f 2.500,— per jaar. Dipl. Ing. C. Blankevoort tot adjunct-ingenieur der mijnen op een salaris van f 1.000,— per jaar. De ingenieur der mijnen bleef Koninklijk commissaris der Domaniale mijn, waaraan een vaste extra vergoeding verbonden was van f 1.000,—.

Zijn jarenlange bemoeienissen met het mijnwezen brachten hem ertoe, waarschijnlijk bijgestaan door zijn zoon, om een nieuwe mijnwet te ontwerpen ter vervanging van de mijnwet van 1810. In zijn rede in de Tweede Kamer in december 1897 zinspeelt de Limburgse afgevaardigde Dr Nolens op dit ontwerp als hij zegt: „En in een ontwerp mijnwet, dat in het begin van dit jaar is opgemaakt en den minister wel bekend zal zijn, handelen de artikelen 36-44 over gedwongen afstand of vervallen verklaring van concessies”. Dit ontwerp mijnwet, zoals diverse latere ontwerpen, heeft het ook niet verder gebracht dan de la, waarin het werd opgeborgen. Wel blijkt hieruit, dat er een nauw contact bestaan moet hebben tussen de Rolducse leraar en jong parlementslid Dr Nolens en E. van der Elst over de mijnproblematiek in Zuid-Limburg.

Op 30 april 1897 overleed na een kortstondige ziekte Van der Elst ten huize van zijn zoon aan de Schram te Heerlen. Ingenieur C. Blankevoort volgde hem hetzelfde jaar op als ingenieur der mijnen. Samen met zijn vrouw Maria Susanna Hupkens en zijn dochter Maria ligt Van der Elst begraven in de familiegrafkelder op het kerkhof aan de Akerstraat te Heerlen.

VI

SLOT

Egon van der Elst mag met recht de titel toegekend worden van mijnbouwkundig en sociaal pionier. Gedurende 45 jaar had hij een belangrijke rol gespeeld in de ontwikkeling van het mijnwezen in Limburg. De waardering voor zijn persoon en zijn werk bleek duidelijk uit de grote belangstelling bij zijn begrafenis te Heerlen op 3 mei 1897. Behalve de kerkelijke en wereldlijke autoriteiten, de schutterij St. Sebastianus, de zangvereniging St. Pancratius, de fanfare St. Cecilia, was de gehele bezetting van de Domaniale mijn aanwezig.

In de Limburger Koerier van 1 mei 1897 werd hij als volgt herdacht: „Na korte ongesteldheid overleed hier hedenmorgen op 71-jarigen leeftijd de heer Ego Van der Elst, ingenieur der mijnen en commissaris der Koningin voor de Domaniale Mijnen. De dood stelde hiermede een einde aan een werkzaam, een nuttig en zeer vruchtbaar leven. In velerlei betrekking was de heer Van der Elst op verdienstelijke wijze werkzaam. Lange jaren was hij tegelijk ingenieur der mijnen en directeur der Domaniale Steenkolenmijnen te Kerkrade. In beide gewichtige betrekkingen vatte hij zijne taak hoog op en vervulde ze met energie en volharding.

Dat de Kerkrader mijn een modelmijn is, niet alleen wat de technische inrichting betreft, maar ook wat den socialen toestand der talrijke mijnwerkersbevolking aangaat, — ze dankt het in de eerste en voornaamste plaats aan den Overledene. Hij toch legde de hechte grondslagen, waarop later met zoo uitnemend succes werd voortgebouwd.

Kerkrade weet, wat de heer Van der Elst daar gewrocht heeft en tot stand gebracht. En dat ook de mijnwerkersbevolking niet vergeten is, wat zij haar ouden vriend te danken heeft, dat getuige zij

nog kort geleden op eclatante wijze, toen de heer Van der Elst tot ridder van den Nederlandschen Leeuw werd benoemd.

Ook als ingenieur der mijnen en commissaris der Koningin voor de Domaniale Mijnen bewees hij den lande groote diensten. Zijn degelijk bewerkte rapporten getuigden steeds van nauwgezet onderzoek en grondige studie. Vooral in de jongste tijden, de tijden der veelvuldige boringen en der haast even veelvuldige concessieaanvragen, vergde zijn betrekking van ingenieur der mijnen en adviseur der Regeering veel van hem.

Voor weinige maanden legde hij nog de laatste hand aan het ontwerp der nieuwe Mijnwet, door den Minister van Waterstaat onlangs in de Kamer in het uitzicht gesteld. En haast elke week had hij opnemingen te doen van den stand der in gang zijnde boringen en van de verkregen uitkomsten.

Nog Dinsdag jl. begaf hij zich te dezen einde naar Schinnen.

Zoo heeft de dood hem werkende verrast. Geen rust heeft hij gekend. Doch, te werken was des grijsaards lust en leven. Wij kunnen ons den waardigen man haast niet anders voorstellen dan werkend in zijn studeervertrek of . . . af en toe ter ontspanning wandelend met zijn kleinkinderen.

Want goed, liefhebbend familievader was hij tevens, en dat bleef hij ondanks al de beslommingen van zijn bezig leven.

Ook een goed burger was hij. Voor den kleine als voor den groote toegankelijk, stond hij gaarne zijn medeburgers met raad en daad ten dienste. Hij genoot dan ook ieders hoogachting en sympathie. Inzonderheid voor zijn geloofsgenooten, voor de kleine Hervormde Gemeente, zal zijn heengaan een groot verlies zijn.

Neen, het is niet te veel gezegd, wanneer wij getuigen, dat de heer Ego Van der Elst was een eminent man, een man van hoge verdiensten.

Die verdiensten werden dan ook erkend door Koning en regeering. Achtereenvolgens werd hij benoemd tot ridder van de Eiken Kroon en tot ridder van den Nederlandschen Leeuw.

Doch deze hooge eerbewijzen en andere onderscheidingen lieten hem den eenvoudige man, die hij was. En als zoodanig zullen wij zijn aandenken bewaren.

Moge hij rusten in vrede.”

Op 1 mei 1897 deden Mr Frans Hupkens van der Elst, zijn zoon, en Gerard Smeets, notaris, zijn neef, aangifte dat op 30 april 1897 was over-

leden Egon van der Elst, ingenieur der mijnen. Sinds 17 november 1890 woonde hij te Heerlen op de Schram ten huize van zijn zoon. Na een kortstondige ziekte eindigde op die dag de levensloop van een man, die gedurende 45 jaren een belangrijke rol had gespeeld in de ontwikkeling van het mijnwezen in Limburg, en die met recht de naam van pionier mag dragen.

GERAADPLEEGDE BRONNEN

Archivalia

Rijksarchief in Limburg, Archief Domaniale Mijn
Archief Staatstoezicht, Heerlen
Archief Technische Hogeschool, Delft
Familie-archief Hupkens van der Elst, collectie aantekeningen E. van der Elst
Gemeente-archief Heerlen, afd. bevolking
Gemeente-archief Kerkrade, afd. bevolking
Gemeente-archief Maastricht, afd. bevolking
Schriftelijke gegevens, verstrekt door Ir. W. A. A. Hupkens van der Elst te Amersfoort

Literatuur

E. van der Elst, Afdammingen, uitgevoerd in de Domaniale Steenkolenmijnen in Kerkrade, in Notulen Koninklijk Instituut v. Ingenieurs, 1862-63, p. 156.
E. van der Elst, De steenkolenmijnen in Limburg, in Tijdschrift ter bevordering van Nijverheid, 41e deel (1878), p. 33.
E. van der Elst, (Fonds ter ondersteuning van de arbeiders, in dienst bij de Domaniale Steenkolenmijnen), in De Economist, jrg. 1860, p. 162-163.
A. F. C. Hupkens van der Elst, De Nederlandse Mijnwet, dissertatie Leiden, 1888.
E. van der Elst, Art. in Nieuw Nederlands Biografisch Woordenboek, deel VII, Leiden 1927, 404.
J. A. Hoore, Art. in Nieuw Nederlands Biografisch Woordenboek, deel VI, Leiden 1924, 806.
Gedenkschrift van de Koninklijke Akademie en van de Polytechnische School, 1842-1905, samengesteld ter gelegenheid van de oprichting der Technische Hogeschool, Delft, J. Waltman Jr., 1906.
P. Tesch, Gedenkboek, Verhandelingen Geologisch Mijnbouwkundig Genootschap, Geologische serie, deel XIV, 1944-1945.
W. van der Geyn, Staring's medewerkers uit Limburg, Geologische serie, deel XIV, 1944-1945.
W. Martens, Van 1810 - Administration des mines - tot 1960 - Staatstoezicht op de mijnen. Bijlage bij het verslag van de Inspecteur Generaal der Mijnen over het jaar 1959.